



การแพทย์แผนไทยกับข้าพเจ้า ... เมื่อ ๒๓ ปีก่อน

สมชัย บวรกิตติ*

เย็นวันหนึ่งเมื่อ ๒๐ ปีก่อน ศาสตราจารย์ นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ อาจารย์พี่เลี้ยงด้านวิชาการของข้าพเจ้าได้ โทรศัพท์เรียกข้าพเจ้าไปพบท่านที่บ้าน. คืนวันนั้นท่านได้ชวน ให้ข้าพเจ้าร่วมเริ่มงานจัดตั้งโรงเรียนแพทย์แผนไทย. ท่านได้ เล่าโครงการให้ข้าพเจ้าฟัง และวันรุ่งขึ้นพาข้าพเจ้าไปที่อาคาร ตึกเก่า ๆ ลักษณะโหลม ๆ หน้าวัดบวรนิเวศราชวิหาร ซึ่งท่าน บอกว่าสมเด็จพระสังฆราชเจ้าอาวาสวัดบวรฯ ได้อนุญาตให้ ท่านใช้อาคารสถานที่เป็นโรงเรียนแพทย์ไทยได้. ขณะนั้น บริเวณภายในอาคารส่วนหนึ่งทางสมาคมโหราศาสตร์แห่งประเทศไทยได้ใช้สอยอยู่. ท่านอาจารย์หมออวยได้ปรึกษา ข้าพเจ้าเกี่ยวกับการตกแต่งสถานที่ซึ่งทรุดโทรมเต็มที่ ข้าพเจ้าได้ไปติดต่อเพื่อนฝูงได้เงินมาจำนวนหนึ่ง สองแสน บาทเศษ ทำการปรับปรุงระบบไฟฟ้าทั้งอาคาร ติดพัดลม เพดานใหม่ทั้งหมด ติดเหล็กดัดหน้าต่างทุกบาน ทาสีอาคาร ทั้งหลัง และซ่อมสิ่งอื่นๆเล็กๆน้อยๆอีกหลายอย่าง ในที่สุดได้ อาคารที่ภูมิฐาน ท่านอาจารย์หมออวยดีใจมาก ได้นำแผ่นป้าย ชื่อ อายุรเวทวิทยาลัย (ชิวโกมารักจ) ที่ช่วยกันคิดขึ้นติดที่ หน้าอาคาร. ในช่วงแรก กรรมการชุดก่อตั้งมีท่านอาจารย์หมอ อวยเป็นประธาน และนอกจากข้าพเจ้าแล้ว ยังมีผู้ใหญ่อีก หลายท่าน เช่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์สนอง อุณาภูล, ศาสตราจารย์ ดร. วิเชียร จีรวงส์, รองศาสตราจารย์ แพทย์ หญิงบุญเรือง นิยมพร ร่วมเป็นกรรมการ. งานของวิทยาลัย ได้ดำเนินไปอย่างราบรื่น และเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับ สถาน พยาบาลที่สร้างขึ้นในบริเวณก็มีกิจกรรมคึกคักดี. เมื่อสิ้นบุญ

ท่านอาจารย์หมออวย อายุรเวทวิทยาลัยฯ ได้มีการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ในด้านสถานที่ได้ย้ายไปอยู่ที่โรง เรียนสวนบัวของท่านอาจารย์อวย โดยมีพื้นที่แยกจากโรง เรียนเป็นสัดส่วน และต่อมาเมื่อย้ายไปเป็นสถานการแพทย์ แผนไทยประยุกต์ ในคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ก็ได้มีการปรับหลักสูตรเป็นระดับ ปริญญาตรีโดยมีลูกศิษย์ลูกหาท่านอาจารย์อวยรับภาระหน้าที่ ในการพัฒนาต่อไป. ข้าพเจ้าได้ลาออกจากกรรมการวิทยาลัยฯ เมื่อสิ้นยุคท่านอาจารย์หมออวย.

ในช่วงที่อายุรเวทวิทยาลัยฯ กำลังดำเนินงานอย่างราบ รื่นและประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ได้มีผู้เขียนบทความ พาดพิงในเชิงลบต่อวิทยาลัยฯ ดังภาพล้าเนาบทความ จาก สารศิริราช ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม ๒๕๓๑ หน้า ๖๖๒-๖๖๓. ต่อมาข้าพเจ้าได้เขียนจดหมายถึงบรรณาธิการ สารศิริราช ซึ่งแจ้งภูมิหลังและอุดมการณ์ดังสำเนาจดหมายที่นำ มาแสดงประกอบในบทความนี้.

การที่ข้าพเจ้านำเหตุการณ์ที่กล่าวข้างต้นมาเสนอ เนื่องจากบังเกิดความภาคภูมิใจที่มีโอกาสหวนกลับมาสัมผัส กับการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกอีกครั้ง เมื่อได้ รับแต่งตั้งเป็นอนุกรรมการที่ปรึกษาในการจัดทำพจนานุกรม ศัพท์แพทย์และเภสัชกรรมไทย ตามคำสั่งคณะกรรมการ คัดกรองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยที่ ๗/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ และได้รับแต่งตั้งเป็น บรรณาธิการวารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๐.

*ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน

ฝันเรื่องรักษาโรคโดยโรงเรียนแพทย์ใหม่

ระหว่างที่ผมนอนชมเนื่องจากใช้หัวที่ใหญ่, ผมฝันไปว่ามีคนมาคุยด้วย. เขาเป็นเพื่อนคุยที่ค่อนข้างประหลาด, แทนที่จะคุยกันถึงเรื่องเบาสมองซึ่งมักเป็นเรื่องคุยตามร้านกาแฟ. เขากลับตั้งเป็นคำถามที่ผมขึ้นก่อนทันที, ถามผมว่ารู้หรือเปล่าว่าขณะนี้เกิดโรงเรียนแพทย์ขึ้นอีกแบบหนึ่ง, สอนเหมือนโรงเรียนแพทย์แผนปัจจุบัน, แต่ห้ามใช้ยาที่เป็นยาฝรั่ง, ไม่สอนการผ่าตัด, คงสอนแต่วิธีทำคลอดอย่างที่ได้โดยไม่ได้อาศัยเครื่องมือแผนปัจจุบัน.

ในฝันผมว่าผมทราบ, แต่ไม่รู้รายละเอียดเท่าที่ควร, จึงไม่อาจวิพากษ์วิจารณ์หลักสูตรของโรงเรียนแพทย์แห่งนั้นได้. ต่อมาเมื่อผมตื่นจากฝัน, ผมบังเอิญได้อ่านบทความจากหนังสือเล่มหนึ่งโดยมีคนซื้อมาฝากจึงได้ทราบว่าโรงเรียนแพทย์แห่งนีวางแนวการศึกษาไม่ใช่แนวของโรงเรียนแพทย์แผนโบราณที่ผมเคยเข้าใจ, แต่โรงเรียนแพทย์แบบใหม่นี้สอนนักเรียนให้เป็นวิทยาศาสตร์. เขาจะไม่ยอมให้ยาไม่ว่าขนานไหน ๆ แก่ผู้ป่วยที่เขายังไม่รู้สาเหตุของการเจ็บไข้, คือไม่ยอมให้มีการรักษาทางอาการ. ฉะนั้นผู้ป่วยที่เข้าไปในสถานพยาบาลแบบที่ดำเนินงานโดยแพทย์ของโรงเรียนแพทย์ใหม่นี้จะถูกซักถามอาการเหมือนที่เขาก่อนเข้าไปรับการรักษาจากสถานบริการแพทย์แผนปัจจุบัน, คือซักประวัติการเจ็บไข้และจะได้รับการตรวจเลือดและเสมหะเหมือนสถานพยาบาลทั่วไป. ฉะนั้นถ้าผมเข้าใจถูกแพทย์ของโรงเรียนแพทย์แบบใหม่นี้จะได้รับการสอนและการฝึกทำโรงเรียนแพทย์แผนปัจจุบันทุกประการ, คือในปีแรกจะเรียนวิชาชีววิทยา, วิชาเคมี, วิชาฟิสิกส์จนรู้เรื่องของธรรมชาติที่แวดล้อมตัวหมอและผู้ป่วย. ผมลืมหืมตาว่าใช้เวลานานเท่าไรสำหรับแต่ละวิชา และแต่ละวิชาได้รับการสอนให้มีการทดลองในวิชาแขนงต่าง ๆ หรือไม่. พอขึ้นปีสองนักเรียนก็เรียนวิชาสำคัญของการเป็นแพทย์ที่รักษา “มนุษย์”, คือเรียนให้รู้ส่วน

ประกอบของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายโดยละเอียด รวมทั้งหน้าที่การทำงานของแต่ละอวัยวะ, เรียนให้รู้ถึงการเปลี่ยนแปลงทางเคมีของธาตุธาตุในร่างกาย, จากนั้นก็เรียนการเปลี่ยนแปลงในสภาพต่าง ๆ ของร่างกาย, เพื่อจะได้รู้ว่าอวัยวะแต่ละอวัยวะได้ขาดหรือขาดไปอย่างไรบ้างจะได้นำไปแก้ไขให้ถูกต้องในการศึกษาต่อไป. ในการเรียนตอนนี้โรงเรียนแพทย์แผนใหม่คงใช้แนวของแผนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน, คือสอนถึงวิชาจุลชีววิทยา, วิชาปาราสิตวิทยา และพยาธิวิทยา, เป็นต้น.

ในเวลาที่เหลือของหลักสูตรนักเรียนแพทย์ของโรงเรียนแพทย์ใหม่จะได้สัมผัสกับผู้ป่วยในการวินิจฉัยเพื่อทำการทำนายโรคให้ถูกต้อง, และให้การรักษากับผู้ป่วยโดยอาศัยแต่เพียงยาไทยคือยาที่ทำตามตำรับของยาไทย, ไม่ใช่ยาที่ประสมตามตำรับของต่างประเทศ.

ผมก็รับฟังด้วยความยินดีปราโมทย์ในความรู้ความสามารถของแพทย์ไทยที่พยายามฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเอามาให้โลกได้ทราบ, แต่ผมก็ตั้งใจไปไม่ตลอด, เพราะเท่าที่ได้ทราบมาการแพทย์แผนปัจจุบันที่ใช้กันอยู่แพร่หลายในโลกเวลานี้, ไม่ได้เกิดขึ้นโดยทันทีทันใด, แต่ได้มีการวิวัฒนาการมาเป็นเวลานานร้อยปี, ไม่ได้เกิดขึ้นโดยท่านผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ, เพราะคน ๆ เดียวไม่สามารถจะมีความรู้ความชำนาญไปได้ทุกสาขาวิชา, ต้องการท่านใดท่านหนึ่งหรือคนกลุ่มหนึ่งฝึกฝนวิชานั้นจนเป็นผู้ชำนาญแล้วจึงนำไปถ่ายทอดแม้แต่เพียงเล็กน้อยให้กับศิษย์ที่มาเรียน, คือในการสอนศิษย์ครูจะสอนเฉพาะที่ศิษย์จะนำไปใช้, แต่ยังมีความรู้เบื้องหลังอีกมากมายที่ไม่สามารถจะถ่ายทอดไปให้ลูกศิษย์ทั้งหมดได้. มาถึงตอนนี้ผมก็นึกไปถึงโรงเรียนแพทย์ชั้นประกาศนียบัตรแห่งแรกของไทย, คือโรงเรียนแพทย์ที่ศิริราชหรือราชแพทยาลัย. ผมเข้าใจว่าก่อนจะรับความช่วยเหลือ

สารคดีราช

ปีที่ 37, ฉบับที่ 8, สิงหาคม 2528

663

ปกิณกะ

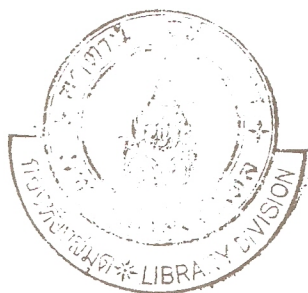
เหลือของมูลนิธิโรคคิเฟลเลอร์, โรงเรียนแพทย์แห่งนี้ก็สามารถผลิตหมอ, ผลิตอาจารย์หมอให้พอกับความต้องการของประเทศในขณะนั้น, แต่เหตุไรผู้รับผิดชอบของโรงเรียนแพทย์นั้นจึงยอมรับความช่วยเหลือของมูลนิธิว, ผลิตแพทย์ต่อไปจนเข้ามาตราฐานปริญญาเป็นการสิ้นเปลืองทั้งกำลังคนและกำลังทรัพย์, เป็นสาเหตุให้แพทย์ปริญญาที่เป็นผลผลิตจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ดำเนินว่าเป็นสาเหตุให้การแพทย์ของไทยไม่เป็นตัวของตัวเอง, เท่าที่มีความรู้แล้วก็พอให้การรักษายาบาลเหมาะกับฐานะของประเทศและประชาชน.

ข้อความต่อไปนี้ไปผมเกิดกังขาขึ้นมาเอง ถ้าสมมุติ นายคนที่ค้านั้นเกิดเป็น หัยฟอยด ขึ้นมา ได้ไปที่โรงพยาบาลของโรงเรียนแพทย์ใหม่. ภายหลังการตรวจเลือด

และอุจจาระแล้ว, แพทย์ลงความเห็นว่าเป็น หัยฟอยด แน่ และมีการค่อนข้างหนักคืออุจจาระเป็นเลือด, ปวดท้องมาก อาจรุนแรงถึงลำไส้ทะลุ, แพทย์ของโรงพยาบาลของโรงเรียนแพทย์ใหม่รู้แน่ๆถ้าจะรักษาไม่ให้เกิดอันตรายดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ยาปฏิชีวนะนานหนึ่ง, คือ ฆลอแรมเฟนิคอลล, แต่ยานี้เป็นยาที่พึ่งค้นพบโดยวิชาการแพทย์แผนปัจจุบัน, ซึ่งปกติจะไม่แนะนำให้ใช้โดยผู้อำนวยการแพทย์ของโรงเรียนแพทย์ใหม่, แต่ผู้ป่วยก็มีการทูลทูลรายไม่เป็นที่น่าไว้วางใจที่จะใช้แค่เพียง "ยาเขียว" ในการรักษา. ไม่ทราบว่ามีผู้ป่วยผู้นั้นจะรอดพ้นอันตรายโดยการเป็น หัยฟอยด ครั้งนั้นหรือไม่?

แพทย์รุ่นเกือบจะเป็นรุ่นเก่า

7/มิ.ย./28



ปกิณกะ

อายุรเวทวิทยาลัย โรงเรียนแพทย์ไทยเดิมแผนปัจจุบัน

เรียน ท่านบรรณาธิการสารศิริราช

บังเอิญผมได้อ่านบทความ “ฝันเรื่องรักษาโรค โดยโรงเรียนแพทย์ใหม่” ในสารศิริราช ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2528 เข้าวันนี้เอง, เพราะระยะหลัง ๆ นี้ผมมีเวลาเลือกอ่านเฉพาะเรื่องที่อยู่ในแวดวงงานของผมเท่านั้น. หวังว่าการเขียนเสนอความเห็นเกี่ยวกับบทความดังกล่าว คงไม่สายเกินไป โดยที่กาลเวลาล่วงเลยมาเกือบสามปีแล้ว, ประกอบกับท่านเจ้าของบทความได้แสดงตนว่าเป็นแพทย์รุ่นเก๋อบจะเป็นรุ่นเก่า ผมจึงอนุมานว่าคงไม่ไกลจากรุ่นผมนักซึ่งก็เป็นที่ไม่ว่างฝั่งเต็มที่. ภาวนาว่าท่านเจ้าของบทความยังมีโอกาสได้อ่านจดหมายฉบับนี้ของผม.

โรงเรียนแพทย์แบบใหม่ที่วิญญานพเนจรส่งข่าวในฝันแก่ท่านเจ้าของบทความคงจะเป็นอายุรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ) ซึ่งเป็นโรงเรียนแพทย์แบบไทยชนานดั้งเดิม, แต่ได้ดัดแปลงเปลี่ยนการเรียนการสอนจากแบบรับความรู้สืบทอดแต่โบราณมาเป็นแบบต้องใช้เหตุผล (ตามหลักวิทยาศาสตร์), และให้การรักษาผู้ป่วยก็ต่อเมื่อรู้แจ้งเห็นจริงว่าเป็นโรคอะไรและใช้วิธีบำบัดรักษาที่มีหลักวิชาถูกต้องต่อโรคนั้น ๆ. สำหรับวิธีบำบัดรักษานั้นเพราะได้กำหนดตัวเป็นโรงเรียนแพทย์แบบไทยเดิมจึงไม่ได้ก้าวเข้าไปใช้วิธีการแพทย์ปัจจุบันแผนตะวันตก. ดังนั้นในบางกรณีผู้ป่วยจำเป็นต้องการการรักษาที่เกินขอบข่ายกติกาที่กำหนดไว้, อาทิ การผ่าตัดโรคลำไส้ติ่งอักเสบหรือการผ่าตัดคลอดบุตร, ก็จะแนะนำผู้ป่วยนั้น ๆ ไปยังสถานพยาบาลที่กระทำได้. โดยปฏิบัติการดังนี้หวังว่า จะให้คุณประโยชน์ต่อประชาชนมากกว่าที่เคยปฏิบัติกันในฐานะแพทย์แผนโบราณในสมัยก่อน, เพราะแพทย์

ไทยเดิมแผนปัจจุบันซึ่งได้รับการอบรมจากโรงเรียนแพทย์ใหม่นี้มีความรู้และความสำนึกชอบธรรมในเวชปฏิบัติ, มิใช่ตั้งหน้าตั้งตารักษาผู้ป่วยทั้ง ๆ ที่ตนเองไม่รู้ว่าเป็นโรคอะไร, หรือรู้แล้วแต่ไม่สามารถเยียวยาได้ก็ยังทนรักษาต่อไป, ผู้ป่วยจะเป็นจะตายอย่างไรก็ช่างเพราะไม่ใช้ตัวเราหรือญาติโกโหติเกของเรา.

ผมไม่เข้าใจว่าการนำหลักวิทยาศาสตร์มาช่วยพัฒนาวิชาแพทย์ไทยเดิมให้เป็นวิชาแพทย์ไทยแผนปัจจุบันจะก่อความเสียหายอย่างไรหรือเป็นการก้าวถอยกับแพทย์ปัจจุบันแผนตะวันตกอย่างไร. การสอนให้แพทย์แผนไทยเดิมได้รู้จักสมุฏฐานของโรคตลอดจนมีวิธีการตรวจวินิจฉัยโรคอย่างมีหลักเกณฑ์ (อาศัยความรู้ทางจุลชีววิทยา, ประสาทวิทยาและพยาธิวิทยา) น่าจะเป็นการถูกต้องมากกว่าเป็นการละเมิดเอกลัทธิของการแพทย์แผนตะวันตก.

เท่าที่ทราบ การรักษาในสถานพยาบาลแบบไทยเดิมแผนปัจจุบันแห่งนี้ เหตุที่ไม่ใช้ตัวยาตำรับต่างประเทศเพราะไม่เพียงต้องการจรรโลงรักษาวัฒนธรรมการแพทย์ไทยแผนเดิมไว้, แต่ยังต้องการฟื้นฟูและปรับปรุงทรัพยากรที่มีในประเทศไทยให้เกิดคุณค่าอย่างแท้จริง, โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมุนไพร. ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ให้เกิดคุณประโยชน์แก่ประชาชนของประเทศ และอาจพัฒนาต่อไปให้เจริญถึงขั้นผลิตเป็นสินค้าส่งออกทำเงินให้ประเทศอย่างประเทศจีน, เกาหลี, ญี่ปุ่น และอินโดนีเซีย. แต่เดิมเรากอยแต่ให้ต่างประเทศนำสมุนไพรในภูมิภาคของเราไปสกัดและผลิตเป็นยาสำเร็จรูปกลับมาให้เราใช้กัน, ยกตัวอย่างเช่น ยาระงับปวด, สตรีหมั่น, เป็นต้น.

Siriraj Hosp Gaz
Vol. 40, No. 3, March 1988

182

Miscellany

สำหรับข้อสมมุติเรื่องที่มีผู้ป่วยใช้รากสาคน้อยไป
รับการรักษาที่สถานพยาบาลของโรงเรียนแพทย์ไทยเดิม
แผนใหม่ แล้วได้รับการตรวจวินิจฉัยว่ามีอาการป่วยหนัก
เนื่องจากลำไส้อาทะลุ นั่นขอให้แน่ใจได้ว่าจะได้รับคำ
แนะนำอย่างรีบด่วนและเหมาะสมให้ไปรับการรักษา ณ
สถานพยาบาลที่มีความพร้อมที่จะบำบัดรักษาโรคระยะ
ดังกล่าวอย่างทันการ.

อายุรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ) ที่มีกำเนิดขึ้นเมื่อ
ไม่กี่ปีมานี้ คงเป็นเหมือนกับทุกสิ่งทุกอย่างที่มีกำเนิด
ขึ้นมาในโลก, ซึ่งต้องการการเริ่มต้นที่มีจุดยืนและรับการ
พัฒนาเพื่อเจริญก้าวหน้าต่อไปเป็นลำดับ, ซึ่งต้องการเวลา

เป็นเรื่องธรรมดา. ดังนั้นการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม
ของการแพทย์ไทยนี้สมควรจะได้รุดหน้าต่อไปโดยไม่
หยุดยั้ง, ถ้าได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่มิมีภูมิธรรมของ
นักวิทยาศาสตร์.

เวลานี้การแพทย์ทั่วไปเจริญก้าวหน้าอย่างยิ่งยวด.
แต่ก็ยังมีโรคอีกหลายอย่างที่รักษาไม่ได้. ถ้าจะเปิดโอกาส
ให้เกิดแพทย์พวกใหม่ขึ้นซึ่งใช้หลักการรักษาอย่างอื่น
(alternative medicine) และมีความสามารถและทำการ
วิจัยได้, เปิดช่องให้แพทย์อย่างอื่นนี้ลองรักษาโรคที่แพทย์
ปัจจุบันรักษาไม่ได้. บางทีจะพบวิธีเปลี่ยนรักษาโรคที่
“รักษาไม่ได้” ให้กลับเป็น “รักษาได้”, จะไม่ดีกว่าหรือ.

สมชัย บวรกิตติ